

Forradalom és szabadságharc a kelet kapujában

Záhony az 1950-es évek közepén

A 2000 fős község közigazgatásilag Szabolcs-Szatmár megye kisvárdai járásához tartozott. A településnek ekkor már kiemelt jelentősége volt, hiszen a második világháború után itt kezdték el kialakítani azt a vasúti átrakóállomást, amelynek segítségével lebonyolították a Magyarország és a Szovjetunió közötti kereskedelmet. A Szovjetunióból széles nyomtávú síneken érkezett szerelvényeken szállított árut ugyanis át kellett rakodni a keskenyebb nyomtávon közlekedő magyar vagonokba. (A hazai exportcikkeket a szovjet vagonokba Csapon rakták át.) 15 tolatómozdony dolgozott folyamatosan, naponta 5-600 vagont, 20 ezer tonna árut, évente mintegy 5-6 millió tonna vasat, kokszot, fát, gyapotot, valamint teherautókat és személygépkocsikat mozgattak meg. A 3 km hosszú vasúti komplexum területén kb. 4000 ember dolgozott.

A szovjet katonai szállítmányok továbbindítása fölött a mintegy tízfőnyi záhonyi szovjet vasúti parancsnokság rendelkezett. Emellett magyar vasúti katonai parancsnokság, egy gyalogos zászlóalj, amelyik katonai szállítmányok rakodásával és kísérésével foglalkozott, vasúti rendőrség és egy külön kémelhárító osztály is volt két ávós tiszttel az állomáson.¹ A záhonyi állomásfőnök 1954-től Szűcs Sándor lett, akit felettesei jó szakembernek, határozott vezetőnek tartottak.

Jelentős katonai objektum volt a 19. légvédelmi tüzérosztálynak helyet adó laktanya, amelyet keletről a Záhony–Győröcske közötti út, nyugatról a töltés mögött hömpölygő Tisza fogott közre. Záhonyban a határőrséget külön laktanyában helyezték el.

A forrásokról

A forradalomnak két jelentős helyszíne volt a településen: a tüzérlaktanya és a vasútállomás. A két helyen történeteket kronológiai rendben próbálom meg bemutatni a forradalmárok elleni perek anyaga, a résztvevők visszaemlékezései, a velük készített interjúk, illetve a rendszerváltás után megjelent cikkek alapján. Sajnos korabeli napló még nem került elő. Arról sincs tudomásunk, hogy hol lehetnek a forradalmi szervek működése során keletkezett iratok (ha egyáltalán még megvannak). Feltételezhető, hogy a működésük alatti alig egy hétben kevésbé

¹ Szűcs, 1992. 102.

foglalkoztak a jegyzőkönyvek vezetésével, hiszen fő feladatuk az volt, hogy gyorsan reagáljanak az eseményekre.

Hogy valójában mi történt, ma már nagyon nehéz rekonstruálni. Két per anyaga van meg a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárában, egy a Hadtörténeti Levéltárban. A peres eljárás mindegyik résztvevőjének általában is megvan a saját érdekének megfelelő szerepfelfogása, az '56-os forradalmat követően pedig különösen is, mivel az államhatalom nagy nyomást helyezett a jogi szervekre, hogy súlyos ítéletekkel félemlítse meg a társadalmat. Az ügyészség célja az volt, hogy a vádiratban a vádlott bűnösségét kimutassa, a bizonyítékok társadalmi veszélyességét felnagyítsa, olyan összefüggésbe helyezze, amelyekkel a forradalom alatt elkövetett cselekményekre valós súlyuknál nagyobb büntetést lehet kiróni. A bíróságnak példát kellett statuálnia.

A vádlottak természetesen kisebbíteni igyekeztek cselekedetük súlyát, hiszen Damoklész kardjaként lebegett a fejük fölött a többéves börtönbüntetés, vagy akár a halálbüntetés. A vádlottakat védő ügyvédek a megfélemlítés légkörében nem mindig képviselték megfelelően ügyfelük érdekeit. A perekben beidézett tanúk gyakran egymásnak ellentmondó állításokat tettek.

A peranyagok mellett más dokumentumok is rendelkezésre állnak. A légvédelmi tűzérosztály parancsnokságának 1957. január elején kellett jelentést készítenie az október 23. és november 4. közötti időszakról, amelyet nyilvánvalóan a parancsnoki feddhetetlenség bebizonyításának szándéka is irányított. A beszámoló a laktanya november 4-i szovjetek általi megtámadásáról, a súlyos fegyveres konfliktusról, az okokról, a körülményekről és a halálos áldozatokról mindössze néhány mondatban tett említést.² A hatalom tehát élt az elhallgatás eszközével is.

A visszaemlékezések, memoárok, interjúk több évvel vagy évtizeddel az események után készültek. A visszaemlékezők maguk is írják vagy mondják, hogy mindenre nem emlékeznek pontosan, néha még saját magukkal is ellentmondásba keverednek, például arról, hogy egy-egy esemény mikor történt. Az emlékezet néha megbicsaklik. A múltat kutató embernek ilyenkor a forráskritika módszerét kell alkalmaznia: összevetni a különböző dokumentumokban lévő állításokat, s ezek révén rekonstruálni a vizsgált időszakot. Hiszen ha ketten állítják ugyanazt, akkor annak nagyobb valószínűsége, igazságtartalma lehet, mint amiről többen különféleképpen vélekednek. Figyelembe kell azonban azt is venni, hogy a forrásközlőt milyen

² Dikán, 1993. 330–337.

szándékok vezették. nagy nyomást helyezett Mérlegelni kell, hogy a szemtanúk, résztvevők közül ki lehet a hitelesebb. Teljes bizonyosságunk azonban nem mindig lehet.

A forradalom napjai Záhonyban

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején Záhonyban országos jelentőségű események történtek a vasútállomáson és a tüzérek laktanyájában. A szűk két hétben a vasutasok és a katonák gyakran segítették egymást, a fontosabb kérdésekben összehangolták lépéseiket, együttműködtek egymással. A forradalom néhány napja hősokeket szült és áldozatokat temetett el a határmenti településen.

A 23-i budapesti történések híre hamar eljutott Záhonyba is, elsősorban a vasutasok hozták a híreket. Dudics József századost, a tüzérosztály parancsnokát az előző napon távmondattal éppen ekkorra rendelték fel Budapestre, a Haditechnikai Intézetbe, ahonnan több napig nem tudott visszajönni. Hiánya a helyettesítésével megbízott vezetésben bizonytalanságot, következetlenséget okozott, ami tovább növelte a harcosokban a feszültséget. Az is igaz, hogy a helyi vezetők kéréseire, kérdéseire a vasúti és a katonai előljárók igen ritkán tudtak egyértelműen felelni. Leginkább a „Cselekedjék legjobb belátása szerint” mondat érkezett válaszként. A tüzérek e napon a felsőbb helyről azt az utasítást kapták, hogy az alakulat teljes személyi állománya hallgassa meg Gerő rádióban elhangzott beszédét, továbbá erősítsék meg a laktanya őrségét.³

24-én a laktanyában letartóztatták és fogdába zárták Brejdner honvédet, mert előző nap becsmérelte a parancsnokot. Lőszereket és fegyvereket adtak ki a harcosoknak, a tiszteseknek és a tiszteknek, hogy magukat és a laktanyát meg tudják védeni. A szovjet csapatok már ekkor óriási erőkkel vonultak a laktanya előtti úton az ország belseje felé⁴ azokon a pontonhidakon, amelyeket a Tiszán átívelő, a második világháborúban lerombolt közúti híd roncsai mellé telepítettek. A vasutasoktól egyébként azt is lehetett hallani, hogy Csapnál, a határ túloldalán már napokkal 23-a előtt „annyi az orosz katona, hogy a föld majd leszakad alattuk.”⁵

A környező településen lakó vasutasok, átrakó munkások nagy részét különvonatokon hazaszállították, az állomáson megszüntették először a kimenő, később már a bejövő vasúti teherforgalmat is, az épületeken lévő vörös csillagokat és más kommunista jelvényeket

³ Dikán, 1993. 330.

⁴ Dikán, 1993. 331.

⁵ Molnár, 2006. 25.

leszedették.⁶ Az intézkedések meghozatalában és végrehajtásában Szűcs bizalommal támaszkodhatott helyettesére, Szabó József főmérnökre.⁷

25-én a szolgálatban lévők a Vasutasok Szabad Szakszervezetének délben megérkezett felhívására sztrájkba léptek.⁸ Ekkor már csak Debrecenből érkezett egy vonat, Budapestről egy sem. Az állomás őrzésére munkásőrséget alakítottak.

26-án Mladoniczky Tibor százados, aki a parancsnokot távollétében helyettesítette, Kisvárdára utazott a járási pártbizottság ülésére, ahol megígérte, hogy egy 14 főből álló egységet vezényel ki a kiegészítő parancsnokság és a pártbizottság védelmére.⁹

A csapi szovjet állomásfőnök, Tkacsev naponta hívta telefonon Szűcsöt, könyörögve, hogy fogadja a szállítmányokat, arra hivatkozott, hogy náluk egészen Kijevig feltorlódtak a Magyarországra irányuló vagonok. Szűcs a sztrájkra hivatkozva megtagadta a kérést.¹⁰ (A Szovjetunióban az elkerülő vonalakat, keresztezővágányokat nem alakították ki.)

27-én Mladoniczky százados tájékoztatta miskolci feletteseit az elmúlt napokban tett intézkedéseiről. Azt az utasítást kapta, hogy Kisvárdáról azonnal vonja vissza a kivezenyelt egységet. „Feladata nem a pártbizottság, a kiegészítő parancsnokság megvédése legyen, hanem a forradalmi tömegek támogatása” – közölték vele.¹¹

A laktanya külső hangszóróin Torjai Gyula főhadnagy határozott parancsára az első napok után már nemcsak a Kossuth Rádió, hanem a nyíregyházi és a miskolci stúdió, sőt időnként a Szabad Európa Rádió is megszólalt.¹²

Szűcs Sándor visszaemlékezése szerint e napon alakult meg a vasutasok munkástanácsa, amelynek elnökévé őt választották meg.¹³ A 11 tagból 9 a Magyar Dolgozók Pártjának tagja volt. Az állampárt ilyen hatalmas mértékű túlsúlya a tanácsban hamarosan egyre több dolgozó tiltakozását váltotta ki. Ugyanekkor alakult meg a katonai bizottmányt is, elsősorban a

⁶ Szűcs, 1962. 103.

⁷ Filep, 1995. 32.

⁸ Szűcs, 1992. 103–104.

⁹ Dikán, 1993. 331–332.

¹⁰ Szűcs, 1992. 105.

¹¹ Dikán, 1993. 332.

¹² Molnár, 2016. 27.; Ezzel szemben a tűzérsztály jelentése szerint október 28-án a harcosok még csak követelték, hogy a miskolci rádiót is hallgathassák. Az érvényben lévő HM-parancsra hivatkozva azonban a parancsnok nem adott engedélyt. Dikán, 1993. 332.

¹³ Filep, 1995. 35.; A tűzérsztály jelentése szerint ez 26-án történt meg. Dikán, 1993. 331.

határőrök részvételével. Szűcs ennek is tagja, majd elnöke lett. A két újonnan létrejött szerv azonnal egyesült Záhonyi Nemzeti Bizottság néven.

Amikor Nagy Imre átalakított kormányában benne maradt Bebrits Lajos mint közlekedési és postaügyi miniszter – akit jó szakembernek tartottak, de diktatórikus módszerekkel irányított –, akkor Szűcs a vasúti rádión és távíron intézett felhívást a vasutasokhoz, hogy követeljék eltávolítását. A követelés hatására Nagy Imre leváltotta a minisztert.

28-án Szűcs a forgalom zárlatát kivételesen feloldotta. Egy vasúti személykocsit küldött át Csapra, hogy azokat a magyar állampolgárokat, akik az ottani állomáson összegyűltek, átszállítsa. Az események hatására Moszkvából hazautazó diákok, rokonaiknál járt látogatók és a kiküldetésből hazatérő postásküldöttség tagjai – mintegy hatvanan – Záhonyba megérkezvén sírva énekelték el a Himnusz.¹⁴

E napon a szovjet vasutasok át akarták venni a vasútállomás vezetését. Alvári Sándor, a fűtőház vezetője Szűcs kérésére felvonultatta dolgozóit az állomás épülete elé, hogy tiltakozzanak ez ellen, és a szovjetekkel való tárgyalásban javítsák az állomásfőnök pozícióját.¹⁵

A laktanyában a rend és a fegyelem olyannyira meglazult, hogy a parancsnokhelyettes a tiszteket osztotta be szolgálatra. A korábban fogdába zárt Brejdner honvéd már szabadon járt-kelt, s „...nyíltan és őszintén senkitől sem tartva lázított a rendszer ellen. Járatla lefele [sic!] a parancsnokok tekintélyét...” – írták a tűzérostály jelentésében.¹⁶

A fejtelenséget, a bizonytalanságot látva a katonai bizottmány tagjai felkérték Szűcsöt, hogy a záhonyi körzetben állomásozó katonai alakulatok fölött vegye át a parancsnoklást (vasutas beosztásából következően mozgósítási rangja alezredes volt). A bizottság felhívására az egységek önként alárendelték magukat az új parancsnoknak.¹⁷

29-én ismét elindultak Alváriék, a fűtőházi dolgozók, hogy megvédjék az állomást, de ekkor már a szovjet alakulatok átvették az irányítást.¹⁸

A laktanya harcosainak ötfős bizottsága – amelynek vezetője Kocsány Imre örvezető volt – délelőtt azért kereste fel a parancsnokságot, hogy válasszanak katonai forradalmi tanácsot, hiszen a hadseregben ez már sok helyen megtörtént, továbbá mehesse nek a miskolci fiatalokat

¹⁴ Szűcs, 1992. 105.

¹⁵ MNL SZSZBML, XXV. 71. 1957. Bül. 402.

¹⁶ Dikán, 1993. 333.

¹⁷ Szűcs, 1992.106.; A tűzérostály jelentésében ennek nincs nyoma.

¹⁸ Dikán, 1993. 362.

segíteni, valamint a 3. szolgálati évüket letöltött harcosokat és tiszteseket azonnal szereljék le. A parancsnok a forradalmi tanácsválasztás időpontját délután 3 órára tűzte ki, a másik két követeléshez nem járult hozzá.

A katonák között az a rémhír terjedt el, hogy addigra a szovjetek megszállják a laktanyát és az ottlévőket átviszik a Szovjetunióba. Ennek hatására a harcosok feltörték a fegyver- és lőszerraktárt, pisztolyt, lőszert, kézigránátot vettek magukhoz, és körülbelül kilencvenen három tehergépkocsival, egy terepjáró autóval parancsnoki engedély nélkül eltávoztak Miskolcra, hogy onnan aztán továbbmenjenek a forradalom centrumába, Budapestre.¹⁹

Ugyanezen a napon Szűcs az osztály légvédelmi ágyúit a pontonhídról levezető út mellé tüzelőállásba vonultatta, hogy visszatartó erőt demonstráljon. Az állomáson váltókat robbantottak fel, vasércet, kokszot engedtek a széles nyomtávú vagonokból a sínekre, hogy ezzel gátolják a vasúti közlekedést. Ezeket a vasutas tűzoltók és a műszakiak végezték el.²⁰

30-án a szovjet erők hatalmas fölényét látva Szűcs a miskolci munkástanácshoz, a környék legerősebb forradalmi centrumához fordult, bejelentette a hozzájuk való csatlakozást, s egyúttal erősítést kért tőlük. Miskolcra néhány teherautón civil felkelőket küldtek szerény hadi felszereltséggel, Mauser-puskákkal. Szűcs úgy ítélte meg, hogy velük nem lehet felvenni a küzdelmet az orosz tankokkal, visszairányította őket.²¹

Az oroszok a keskeny nyomtávú mozdonyok átadását követelték, hogy Csapon vegyék őket használatba. Ezt megakadályozandó, a vasutasok Szűcs utasítására a rendelkezésre álló 18 mozdonyból 15-nek a fontosabb alkatrészeit leszerelték, használhatatlanná téve őket úgy, hogy kiszedték a lövettyű- és tápfejszelepeket, -betéteket. Az állomásfőnök másodszor is rendkívüli vonatot menesztett Csapra, hogy az újabb magyar utasokat hazahozza. Most azonban, hogy a szerelvény és a személyzet visszatérését biztosítsa, a szovjet vasúti parancsnokság részéről a vonatot kísérő Kuzmin hadnagy feleségét és gyermekét túszként visszatartotta. Lehet, hogy ez is hozzájárult, hogy mind az utasok, mind a vasutasok szerencsésen megérkeztek Záhonyba.²²

Pokol Zoltán – aki a záhonyi MÁV-nál a szállítmányozási osztály orosz–magyar tolmácsaként dolgozott – a szovjet csapatok Budapestről történő kivonulásának hírére a református templomba ment, s az öröm jeléül megkongatta a harangot – ezt állítja a Szabolcs-Szatmár megyei ügyészség 1957. augusztus 30-án kelt vádiratában, az ellene indított

¹⁹ Dikán, 1993. 333.

²⁰ Filep, 1995. 36.

²¹ Szűcs, 1992. 107.

²² Szűcs, 1992. 107.

bűnügyben.²³ Pokol Zoltán 1991-ben felvett interjújában erről így beszélt: „Persze, én erre nagyon megörültem, ugyanis a reformátusoknál az volt a szokás, hogy a reformáció emlékünnepé van október 31-én, akkor már előtte este van egy esti istentisztelet... de ez csak 1948. október 31-én volt, mert 49-től már nem engedélyezték, nem is történt meg. Mivelhogy azt mondták, hogy az oroszok megkezdték a kivonulást, elmentem a paphoz mint presbiter és mondom neki, tiszteletes úr, jó lenne megint megtartani az istentiszteletet, mint annak idején 48-ig. És a pap ennek megörült, jó, de akkor harangozni kell. Mondom, harangozunk mi, presbiterek, és mindjárt szereztem néhány presbitert, és felmentünk a toronyba, és harangoztunk úgy, ahogy kell, 5 percig a nagyharanggal, 3-4 perc szünet, 5 percig a kisharanggal, megint 3-4 perc szünet, 5 percig a két haranggal. S ebből minden református megértette, hogy miért szól a harangszó. Úgyhogy a templom teljesen megtelt. De itt ezen az istentiszteleten tényleg csak az volt, hogy a pap azon prédikált, azon imádkoztunk, hogy ebben a nehéz helyzetben őrizzen meg bennünket, őrizze meg a hazánkat, hogy élhessünk békében, boldogságban és nyugalomban. Mégis egy évvel később engem azzal vádoltak, hogy én izgattam, izgatásnak minősítették a tetteimet.”²⁴ Míg az ügyészség a harangozásban a büntetés lehetőségét kereste, Pokol Zoltán a szovjet csapatok kivonulásának hírért a magyar nép szabadságával kapcsolta össze, és nem tagadva e feletti örömét, a reformáció ünnepéről való méltó megemlékezés lehetőségét látta meg.

Az erősen lecsökkent létszámú laktanyában civilek követeltek pisztoly, puskát maguknak. A parancsnok 12 gyakorló fegyvert adott a kisvárdai munkástanács részére.²⁵

31-én Dudics József parancsnoknak sikerült egy civil autóbuszon Budapestet elhagynia, s este 6-kor megérkezett Miskolcra. Meggyőzte a tűzérosztály Miskolcra távozott katonáit, hogy ne Budapestre menjenek, mivel ott már nincsenek harcok, hanem induljanak vissza állomáshelyükre.

November 1-jén a parancsnok vezetésével Sárospatakon és Dombrádon át este 6 órakor megérkeztek a katonák Záhonyba. Azért nem Nyíregyháza felé mentek, mert megtudták, hogy a szovjet csapatok azon az úton vonulnak. Még aznap megválasztották a katonai forradalmi tanácsot. Az elnök Toldi hadnagy lett, míg a tagok közé Csonka és Zsigrai hadnagy, Földi és

²³ MNL SZSZBML, XXV. 71. 1957. Bül. 263.

²⁴ Pokol, 1991. 32–33.

²⁵ Dikán, 1993. 334.

Makra szakaszvezető, Gulyás és Kocsány őrzővezető és két további harcos került (akiknek a személye nem ismert). Az állomány az eltávolítandók listáján nyolc tisztet sorolt fel.²⁶

E nap estéjén Pokol Zoltán egy többversszakos költeményt is írt, amelynek refrénje ez volt: Menjetek haza, szovjet katonák! Talán 5-6 embernek mutatta meg, az ellene indított perben e verset is felhasználták ellene.²⁷

Éjszaka egy páncélos egységekkel megerősített szovjet vonat futott be az állomásra, amelynek a kocsijain homokzsákokkal védett géppuskás állásokat helyeztek el, a személyszállító vagonokban a műszaki egységek tagjait vitték, akik a felállított vasúti torlaszokat törték át. A páncélvonat tovább nyomult Nyíregyháza felé.²⁸

2-án a katonai forradalmi tanács ülésén megjelent a visszatért parancsnok is. Két tisztet szabadságoltak, igazából eltávolították őket az egységtől, kettőt más beosztásba helyeztek, négy ellen nem tudtak érdemi kifogást emelni a harcosok, így ők maradtak a helyükön.²⁹ Dudics felsőbb utasításra parancsot adott a tartaléklövegek zárjának kiszerezésére és raktárba helyezésükre, visszavonulás esetén a lövegek felrobbantásának előkészítésére, amelyet azonban csak az ő külön parancsára hajthatnak végre. A Dombrád–Cigánd közötti pontonhíd révészei a híd biztosítására két ágyút kértek, amit meg is kaptak.³⁰

A laktanyában a parancsnok megtiltotta a harcosoknak, hogy bárkire tüzet nyissanak. Nem engedélyezte azt sem, hogy fegyvert adjanak a munkástanácsok egyre nagyobb számban megjelenő képviselőinek, akik a parancsnokot megkerülve a harcosoktól kértek és kaptak fegyvereket.³¹ Dudics elment a vasúti katonai kommandatúrára, ahol egy szovjet vezérőrnaggyal is tárgyalt: megegyeztek, hogy nem lőnek egymásra, senki nem lövi szét a hidat, a szovjetek visszavonják az egyik magyar üteggel szemben álló alegységüket.³²

Miután az első vasúti munkástanács összetételével szembeni elégedetlenség egyre csak növekedett, új választásra volt szükség. Pokol Zoltán az állomásfőnök kérésére részt vett a második választás előkészítésében. Szűcs őt javasolta a második munkástanács elnökének, és ovációval meg is választották.³³

²⁶ Dikán, 1993. 338–341.

²⁷ Pokol, 1991. 33.

²⁸ Szűcs, 1962. 107–108.

²⁹ Dikán, 1993. 341–342.

³⁰ Dikán, 1993. 342.

³¹ Dikán, 1993. 335–336.

³² Dikán, 1993. 343.

³³ MNL SZSZBML, XXV. 71. 1957. Bül. 269. Nyíregyházi Megyei Bíróság, B. III. 1057/1957-7.; Pokol, 1991. 36. szerint a 2. munkástanács megválasztása 3-án történt.

3-án reggel az állomáson találkozott Dudics és Szűcs. A parancsnok egy 12 főből álló felfegyverzett egységet küldött az állomásfőnök kérésére, amelyet egy hattagú munkásőrség is erősített, hogy a fosztogatást megakadályozzák, ez azonban nem sikerült. A rablás az alakulat jelentése szerint olyan nagymérvű volt, hogy „tehergépkocsikkal hordták elfelé [sic!] a vasúti rakományait Mátészalkára, Vásárosnaményba, Kisvárdra és a környező kisebb falvakba úgy, hogy a vagonokról tehergépkocsikat, láncalpas vontatókat is leszedtek.”³⁴ A vasutasok kérésére a gépkocsik többségét és más fontos árukat viszont sikerült a laktanyába beszállítani. Szinte éjfélig folyt az anyagmentés. Az állomáson Torjai főhadnagy, a laktanyában Tóth főhadnagy volt megbízva az anyagok átvételével.³⁵ A vasutasok is igyekeztek három vagon rakományát megmenteni, az egyik érintetlenül maradt, az, amelyik sót tartalmazott. A másik kettőt már erősen megdézsmálták, cukor és bor volt bennük.³⁶

Az oroszok e napon már ellepték az állomást, délután megérkeztek az első szovjet szállítmányok. Az azonban a záhonyi vasutasok elvitathatatlan érdeme, hogy 10 napon át az oroszok semmit nem tudtak beszállítani vasúton az országba.³⁷

Délután szovjet–magyar futballmérkőzést rendeztek a laktanyában, a kantinban a tisztek vodka mellett beszélgettek egymással.³⁸

Szomorú végjáték

November 4-én, vasárnap hajnalban a rádióban elhangzott Nagy Imre beszéde és az ekkor megalakult Kádár-kormány felhívása. Kora reggel ezek ismeretében Dudics bement a laktanyába, összehívta a katonai forradalmi tanácsot. Ismertette velük az új kormány programját, kijelentette, hogy egyetért vele. Helyettesének javaslatára néhány tisztársával és a forradalmi katonatanács két-három tagjával elindultak a vasúti szovjet parancsnokságra, hogy az új helyzetben kifejtsék álláspontjukat. Abban egyeztek meg, hogy kidolgozzák az együttműködést. Ezt követően az állomásfőnökhöz mentek, kérvén, hogy vegyék fel a munkát. Szűcs megígérte, hogy a munkástanáccsal megbeszéli ezt. Körülbelül fél 11-kor sorozatos robbanások hangja hallatszott a laktanya felől. Az oroszok rögtön ezután mind a két tárgyaló csoportot lefegyverezték, letartóztatták,³⁹ és a szovjet vasúti parancsnokságon egymástól elszigetelten, külön tehervagonokban őrizték és többször kihallgatták őket.⁴⁰

³⁴ Dikán, 1993. 336.

³⁵ Dikán, 1993. 343.

³⁶ Dikán, 1993. 364.

³⁷ Filep, 1995. 46–47.

³⁸ Harangi, 1989.

³⁹ Dikán, 1993. 344–345.

⁴⁰ Szűcs, 1992. 109.

A vasúti letartóztatásokkal nagyjából egyidőben a szovjet tankok körbefogták a laktanyát, figyelmeztetés nélkül 15–20 percig tüzeltek. Az intenzív támadás olyan hirtelen kezdődött, hogy a magyar harcosok még a fehér zászlót sem tudták kitenni. A harckocsik sorozatai után a gyalogság géppisztolyokkal behatolt az objektumba. Magyar részről egyetlen lövés sem dördült el, semmilyen ellenállást nem tanúsítottak, a személyi állomány zöme szétszaladt, kétségbeesett emberek kúszva igyekeztek a drótkerítés alatt az országút és a töltés közti mély árokban védelmet keresni. Szaladt, ki merre látott, bokrokban, árkokban, meszesgödörben, szenespincében bújva meg, ahol többüket el is fogták. A harcosok zömének sikerült elmenekülni.⁴¹

Öt fő meghalt a golyózáporban. Katonatársuk, Molnár István 2016-ban felidézte haláluk körülményeit, megemlítve néhány jellemvonásukat.⁴² Torjai Gyula főhadnagynak – aki korábban az alakulat párttitkára volt – az épületből való menekülése során a robbanás leszakította a fejét. Kocsány Imre őrzetű, aki igazán rendes, értelmes és barátságos fiú volt és nagyon lelkesedett a forradalomért, fején halálos sebet ejtettek. Stigelmayer Géza hadnagy fehér kapcáját egy bot végére akasztva hiába igyekezett jelezni, hogy megadja magát, az oroszok nem vették figyelembe, lelőtték. Lengyel József harmadéves szakaszvezető közvetlenül leszerelés előtt állt és nagyon várta már, hogy visszamehessen a diósgyőri gyárba. Bizonyára gyalogsági lövedék okozta halálát. Virág Ferenc honvéd falusi fiú, szorgalmas katona volt, a konyhán dolgozott kisegítőként. A puszkagolyó a szíve tájékán találta el.

Az áldozatok adatait temetésük napján, november 7-én vezették be a záhonyi halotti anyakönyvbe:⁴³

<i>név</i>	<i>lakhely</i>	<i>szül. hely</i>	<i>szül. idő</i>	<i>családi állapot</i>	<i>a halál oka</i>
Stigelmayer Géza	Csorvás	Csorvás	1931. 05. 07.	nőtlen	lövés
Torjai Gyula	Debrecen	Polgár	1932. 04. 25.	nős	lövés
Virág Ferenc	Fülesd	Kölcse	1935. 03. 30.	nőtlen	lövés
Lengyel József	Kács	Kács	1931. 03. 18.	nőtlen	lövés
Kocsány Imre	Balmazújváros	Balmazújváros	1933. 10. 06.	nőtlen	lövés

⁴¹ Harangi, 1989.

⁴² Molnár, 2016. 32.

⁴³ MNL SZSZBML, XXXI. 1. 237. c.

Huszonegy és huszonöt év közötti fiatalokat mészároltak le az orosz fegyverek, olyanokat, akik semmiféle ellenállást nem tanúsítottak, sőt szerették volna magukat megadni a sokszoros erőfölényben lévőknek.

Huszonkilencen sebesültek meg súlyosan. Az ágyúdörgésre Kisvárdáról elindultak a mentők Záhonyba, a laktanya előtt azonban az oroszok visszafordították őket, és csak a parancsnokuk megérkezése után engedték be az egészségügyi dolgozókat. Voltak azonban olyan sebesültek is, akiket tehergépkocsin kellett beszállítani a kisvárdai kórházba.⁴⁴ Az egyik legsúlyosabb sérülést Gál András tizedes szenvedte el. Csoda, hogy túlélte. Ő maga így mesélte el a történetet: „Lassan előbújtam a lépcsőházból, ahol addig rejtőzködtem. Felemelt kézzel mentem kifelé, aztán egyszer csak ott állt egy szovjet katona, csípője magasságában a géppisztoly. Vágott szemű fiatalember lehetett talán, aprócska ember volt. Nem kérdezett semmit, csak azt kiáltotta: Sztoj! Feltettem a kezem, ő meg lőtt: a hasamba és a csípőmbe kaptam, a második golyó menten eltörte a lábam.”⁴⁵

Az oroszok 22 tisztet, 28 harcost fogtak el a laktanyában, 8 személyt pedig a MÁV-állomáson. Az állomáson letartóztatottakat délután átszállították a laktanyába. majd a sötétség beállta után mind az ötvennyolc főt egy leponyvázott teherautón a Szovjetunióba vitték, és a határtól nem messze, valószínűleg Tizasalamonban őrizték, egy használaton kívüli vámház pincéjében. Szűcsöt és katonai helyettesét, Könczöl Ernő hadnagyot elkülönítették, egy WC-ben helyezték el. A kihallgatások úgy kezdődtek, hogy háttal a falnak állították, géppisztollyal körbelövöldözték őket.

A falu népét mélységesen megrázta a laktanyai orvtámadás. Délelőtt Pokol Zoltán odament a szovjet parancsnokhoz, hogy szót emeljen az állomáson letartóztatottak és a községben élők érdekében, majd a kultúrház hangosanbeszélőjén a rend és a nyugalom megőrzésére szólította fel a lakosságot: „felkérek mindenkit, hogy tartózkodjon a házában meg az udvaron, nehogy fejetlen futkosással félreértésre adjanak alkalmat”.⁴⁶

A forradalom utóélete Záhonyban, a megtorlás

November 5-én a laktanyában elesetteket a téesz stráfszekerére rakták és fedett helyre vitték.

A Szovjetunióba áthurcolt 58 fő többségét november 6-án engedték vissza. Szűcs Sándort és Könczöl Ernőt aznap este Ungvárra vitték át egy teherautón. Elvették értéktárgyaikat. Szűcsnek 9 forintjáról és karikagyűrűjéről adtak elismervényt. Ők voltak a forradalom és

⁴⁴ Harangi, 1989.

⁴⁵ Gál, 2020. 27.

⁴⁶ Pokol, 1991. b. 480.

szabadságharc első deportáltjai. Néhány napon belül további több száz magyart hurcoltak át az országhatáron és vetettek Kárpátalján börtönbe.

Az öt lemészárolt fiatal katonát 7-én három órakor temették el Záhonyban. Az oroszok engedélyével csak néhány hozzátartozó lehetett jelen. Pokol Zoltán és a katonák is készítettek egy vázlatot, hogy ki hol nyugszik.⁴⁷ 1957-ben a Honvédelmi Minisztérium utasítására exhumálták és lakhelyükön helyezték végső nyugalomra őket.

Szűcsöt az ungvári börtönben – többször megalázva, halálosan megfenyegetve – egy hónapig tartották fogságban. A börtön orvosa a kihallgatások előtt összesen 48 vallató injekciót adott be az állomásfőnöknek. Könczölt néhány nap után másokkal együtt Sztrijbe szállították át.

December 6-án Szűcsöt más Szabolcs-Szatmár és Hajdú-Bihar megyei foglyokkal visszaszállították Magyarországra. Szűcs ungvári szabadulása előtt a gyűrűt visszaváltotta az egy hónappal korábban kapott nyugtával. Az akkor tőle elvett kilenc forintot viszont nem kérte el. „Gondoltam, többet ér nekem a börtönpecséttel ellátott elismervény. Ezt még ma is biztos helyen őrzöm. Fényképmásolatát annak idején eljuttattam az ENSZ vizsgálóbizottságának” – írta 1962-ben közölt visszaemlékezésében.⁴⁸ A világszervezet magyar ügyet vizsgáló bizottsága a forradalom utáni deportálások fontos bizonyítékának tekintette ezt az orosz nyelvű börtönnyugtát.⁴⁹

A Záhonyban történtek miatt a forradalmat követő két évben három személy ellen indítottak eljárást. A legsúlyosabb büntetés minden bizonnyal Szűcs Sándorra várt volna, ő azonban egy jó szándékú fegyelmeztetést követően elmenekült az országból.

A Debreceni Helyőrség Katonai Bírósága 1957. január 7-én robbanószer- és lőszerrejtegetésben büntetvében bűnösnek mondta ki Pokol Károlyt és 10 évi börtönre ítélte.⁵⁰ Az 1956 karácsonya utáni első napon felesége jelentette fel a férjét a záhonyi karhatalmi egységnél. A házkutatás során a kerti diófa alatt elásott tűzhely sütőjében találtak négy kézigránátot, huszonkilenc pisztolytöltényt, egy rohamsisakot és egy pisztolytáskát tárral. 1956. november 4-én, a tüzérlaktanya ostroma után egy menekülő katona kért Pokol Károlytól civil kabátot, cserébe egy vattakabátot hagyott ott, amelynek a zsebében lőszeresek voltak. A katona

⁴⁷ Pokol, 1991. b. 481.

⁴⁸ Szűcs, 1962. 110.

⁴⁹ Fazekas 2011. 5.

⁵⁰ Dikán, 1993. 328–330.

kérte, hogy rejtse el, majd visszajön érte. A vasútnál szénrakodó munkásként dolgozó Pokol várta a visszatérését ígérő katonát, a többször kihirdetett statáriumról, a lőszer beszolgáltatási kötelezettségéről nem hallott. A szigorú büntetést azonban nem kerülhette el.⁵¹

Pokol Zoltán ügyében a Nyíregyházi Megyei Bíróság 1957. október 16-án hozta meg az ítéletet a népi demokratikus államrend ellen elkövetett izgatás büntetében. A vádlott hét hónap börtönbüntetést kapott. Mivel ennél két nappal többet töltött közbiztonsági őrizetben, elrendelték azonnali szabadlábra helyezését.⁵²

A megyei bíróság Alvári Sándort 1958. március 20-án bűnösnek mondta ki a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétellel elkövetett büntetben, hatósági közeg elleni erőszak büntetében, orgazdaság büntetében.⁵³ Mindezekért 5 évi börtönbüntetést, egész vagyonának elkobzását rendelte el, 5 évi időtartamra egyes jogainak gyakorlásától eltiltotta. A vádlott és védője fellebbezése folytán az ügy a Legfelsőbb Bíróságra került, ahol a hatósági közeg elleni erőszak minősítést mellőzték, az orgazdaságot hűtlen kezelésre minősítették át. A büntetést három évi börtönre és 1000 Ft vagyoneklobzásra módosították. Az öt évi egyes jogoktól való eltiltás hatályban maradt.⁵⁴

Az 1911-ben született Alvári 16 éves kora óta a vasútnál dolgozott. 1956 közepén bízták meg a záhonyi fűtőház vezetésével. Őt elsősorban a forradalom alatti ténylegesen elkövetett tetteiért vádolták meg: a fűtőházi dolgozókat kétszer is az állomásra vezette, három vagonnak a fűtőházhoz való betolását engedélyezte, fontos mozdonyalkatrészeket kissereltetett, a fűtőházi munkástanács kiegészítésekor őt is taggá választották. Emellett azt is bűnéül rótták fel, hogy november 4-én a piszkos földalatti Kádár-kormányról beszélt, verbális agressziót követett el a párttitkár ellen. Alvári 1957 februárjában belépett az MSZMP-be, de májusban ellenforradalmi magatartása miatt kizárták. Ezt egy pártbizottsági fegyelmi előadónak tulajdonította, akire italos állapotban ezekkel a szavakkal rontott: „az anyád istenit, spicli, tróger, kinyírtál engem”. A komoly büntetés megalapozó háttéréül azonban azt tarthatjuk, hogy édesapja vitézi címet⁵⁵ kapott a Horthy-korszakban, amellyel kilenc hold földet is adtak, s apja 1934-ben bekövetkezett halála után őt is vitézzé avatták. A Rákosi-korszakban már eltörölt vitézi cím (előnév) elegendőnek bizonyult, hogy viselőjét osztályellenségnek tekintsék, s ezáltal, mint aki a népi demokráciára rendkívüli veszélyt jelent, súlyos büntetésre ítélik.

⁵¹ Két és fél év börtön után szabadult.

⁵² MNL SZSZBML, XXV. 71. 1957. Bül. 263.

⁵³ MNL SZSZBML, XXV. 71. 1957. Bül. 402.

⁵⁴ Dikán, 1993. 370–372. Alvári Sándor másfél évet töltött börtönben. 1959. június 3-án szabadult.

⁵⁵ A vitézi rendbe elsősorban az első világháborúban hadi kitüntetést kapottakat vették fel. A cím használatára az elsőszülött fiú is jogosulttá vált.

A vasúti forradalmi tanács két elnökének életútja

A forradalom kiemelkedő helyi személyiségei közül szerencsénkre Szűcs Sándor és Pokol Zoltán is leírta, illetve elmondta életútját.⁵⁶ Mindkettejük számára fontos fordulóponthoz volt az 1956. októberi, november időszak. Azt már tudjuk, hogy milyen szerepet játszottak a forradalomban. Az is érdekelhet bennünket, hogy hogyan kerültek akkor a cselekvések központjába, mivel érdemelték ki a közösség bizalmát, és mennyiben változtatta meg életük menetét az a néhány nap.

Szűcs Sándor 1919-ben született Csapton sokgyermekes vasutas családban. Gyermekkorát az akkor a Cseh Köztársasághoz tartozó Kárpátalja több településén töltötte, hiszen a család követte a különböző állomáshelyekre vezényelt édesapát. Szűcs Sándor itt sajátította el a szláv nyelveket.

1943-ban Záhonyban letette az állomásfőnöki vizsgát. 1945-ben a Magyar Szociáldemokrata Pártban lépett be, 1948-ban a két párt egyesülésével létrejött Magyar Dolgozók Pártja tagja lett. 1949-ben elvégezte a vasúti tisztképző iskolát, ugyanebben az évben a tiszalöki református egyház presbiterévé választották. Több kisebb helyen (Sáp, Polgár) állomásfőnökként szolgált. 1951-ben a záhonyi határállomás főnökhelyettesévé nevezték ki. Hamarosan áthelyezték Mátészalkára állomásfőnöknek, ahol sikereket ért el, míg az egyre fontosabbá vált záhonyi állomás színvonala a pártkáderek nagy száma miatt lezüllött. 1954 elején ezért ismét megkeresték a tehetségesnek, rátermettnek tartott Szűcsöt, hogy vállalja el az egyre fontosabbá váló záhonyi állomás vezetését. Hogy mennyire fontos volt az ő személye, azt az is bizonyítja, hogy kinevezői elfogadták a korban rendkívül szokatlan feltételeit, vagyis eltávolították az állomásról a két rettegett ávóost, és ő választhatta meg közvetlen munkatársait, sőt a párttitkárt is. A szűk három év alatt számos kitüntetéssel és elismeréssel honorálták munkáját.

Szűcs Sándor a forradalom kiemelkedő helyi vezetőjévé vált, tevékenysége országos szinten is elismerésre méltó. Történetét az előzőekben december 6-ig követtük, Ungvárról ekkor szállították vissza a határon. A nyíregyházi megyei börtönben helyezték szabadlábra.

Először Mátészalkára ment a családjához, majd Záhonyba, ahol elmondása szerint több százan fogadták. Az ottani orosz parancsnokság miatt azonban munkahelyét nem foglalhatta el. Budapestre távozott. 1962-ben visszaemlékezésében ezt írta: „...érdekes módon felajánlották nekem a Déli pályaudvar főnökségét, amennyiben belépek az MSZMP-be, segíték a pártszervezésben, s nyilatkozatot adok, hogy nem voltam deportálva, s nincs is ilyesmiről

⁵⁶ Szűcs, 1992. és Pokol, 1991.

tudomásom. E nyilatkozatot megtagadtam.” Budapestről visszament a családjához Mátészalkára. Egyik este a mátészalkai állomás volt ávós tisztje, Rácz András jó szándékból figyelmeztette, hogy tűnjön el, mert éjszaka le kell tartóztatnia. Két napot sógoránál Tarcalon, néhány napot Budapesten a húgánál töltött. Három társával közösen elhatározták, hogy Jugoszlávián keresztül menekülnek nyugatra. 1957. február 7-én Szabadkánál lépték át a határt. Palics, Pancsova, Ingyia menekülttáborai után egy norvég küldöttséggel együtt április 1-jén Norvégiába ment.

Néhány hétig több magyarral együtt egy táborban helyezték el, ahol hamarosan őt nevezték ki táborparancsnoknak. Nyolc hónapig egy gyárban dolgozott javítómunkásként. A norvég vasút mérnöki állást kínált neki, amit örömmel elfogadott. 1963-ban pedig – miután már jól tudott norvégul – harminc pályázó közül ő kapta meg az oslói főpályaudvar tervező hivatalának mérnöki állását. 1964-ben egy norvég tanárnővel kötött házasságot. 1989-ben vonult nyugdíjba.⁵⁷

Harminchárom év elteltével, 1990-ben lépett először magyar földre. A MÁV vezérigazgatója, Csáradi János kinevezte a MÁV skandináviai megbízottjává. Szűcs szervezte meg a Norvégiai Magyar Egyesületet, saját pénzén meghívta Oslóba a Budapesti Műszaki Egyetem vasútépítészeti tanszékének hallgatóit szakmai gyakorlatra. 2005-ben Oslóban hunyt el. 2017-ben Csapon leplezték le az emléktábláját.

Pokol Zoltán 1920-ban Pokol Aladár és Csonka Mária házasságából született Ágcsernyőn (ma Szlovákia). A négygyermekes család 1929-ben költözött át Záhonyba. Zoltán a hat elemi elvégzése után a vasúthoz került. 1940-ben megszerezte a vonatvezetői és a vonalkezelő képesítést is, rá két évre pedig az állomáskezelői vizsgát is letette. 1943. április 20-án feleségül vette Pócs Margitot. A munkács- dohánygyári állomásra helyezték, és a feleségével ott kaptak lakást.

1943 októberében bevonultatták Ungváron az 5. gépkocsizó lövész zászlóaljba, 1944. április 4-én kivitték a frontra. 1944. július 27-én a fronton súlyosan megsebesült, a könyökére és a tüdejére kapott egy-egy lövést. Fogságba esett. Egy évig kórházban volt, majd hadifogolytáborban. Oroszul és németül ott tanult meg. 1947. augusztus 20-án érkezett haza, 50%-os hadirokkantsággal. 25-én már szolgálatra jelentkezett a vasútnál. 1947-ben belépett a kommunista pártba, 1948 februárjában pedig kilépett – vallásos meggyőződése miatt. A

⁵⁷ Filep, 1995. 66–67.

református egyház presbiterévé is megválasztották. 1944 és 1951 között négy gyermekük született. 1953-ban jó eredménnyel érettségizett.

A forradalom alatt, október 30-án presbitertársaival együtt harangozott a református templomban. November 1-jén éjszaka írt egy verset, ennek 3 versszakát így idézte fel az 1991-ben vele készített interjúbán:

Hangos a Tisza, hangos a Duna,
egy kelepeléstől hangos az ország,
hagyják a magyart magyarnak lenni,
menjetez haza, orosz katonák.

Öltek, gyilkoltak hazug szavakkal,
vérzett a szívünk, a testünket marták,
elég a kínból, nyomorból, könnyből,
menjetez haza, orosz katonák.

Ha majd a béke melege árad,
s ezer sebéből gyógyul az ország,
talán megszorítjuk egymás békejobbát,
de most menjetez haza, orosz katonák.

1956. november 2-án⁵⁸ az állomáson a munkástanács elnökének választották meg. E tények miatt (harangozás, vers, munkástanács) néhány hónap múlva vád alá helyezték és elítélték. Pokol Zoltán különösen november 4-én, a tragédia napján játszott jelentős szerepet. Mint oroszul jól beszélő ember közvetített a falu lakosai és az agressziót elkövető oroszok között. Része volt abban, hogy november 8-án Záhonyban megkezdődött az iskolai tanítás, továbbá a tanácsházán és a téeszben felvették a munkát.

November 10–12-én a vasutasok és az átrakómunkások nem mertek a munkahelyükre menni, mert a vasútállomásnál harckocsik álltak, lövegcsövük az állomásra nézett. Miután Pokol kérésére az oroszok a harckocsikat átvezényelték a 4 kilométerre álló füzesbe, itt is elindulhatott a munka.

⁵⁸ A bírósági iratokban ez a nap szerepel, Pokol szerint november 3-án történt meg a választás.

1957. március 14-én házának átkutatása után lefoglalták. Kisvárdai, nyíregyházi fogva tartás után április 12-én Kistarcsára szállították. A kistarcsai internálótáborból július 20-án vitték vissza a nyíregyházi börtönbe.

Nyíregyházán október 30-án állították volna bíróság elé.⁵⁹ Pokol kérvényt adott be arra hivatkozva, hogy 4 gyermeke várja otthon, nincs, aki a tüzelőt beszerezze, engedjék szabadon. Az emberséges bíró felkérte az irodájába, s elmondta neki, ha visszavonja a kérvényt, előre hozza a tárgyalást szeptember 23-ára. Így is történt. A második tárgyalási napot október 16-ára tűzték ki. Hét hónap börtönbüntetésre ítélték, miután azonban hét hónap két napot töltött előzetesben, a tárgyalás után azonnal szabadlábra helyezték.

1957. november 20-án Pokol Zoltánt elbocsátották a vasúti állásából, 1958 februárjáig alkalmi munkából élt, az átrakókörszetben a feleségével és nagyfiával pakoltak ki egy-egy vagon. Márciusban a Kotró és Vasútépítő Vállalathoz került, majd dolgozott Pilisvörösváron, Oroszlányban.

Csupán 1962-ben vették vissza a vasúthoz, de csak fizikai állományba. Több szakvizsga sikeres letétele után a következő év elején átminősítették segédtisztnek. 1965-ben kegyelmi úton amnesztiában részesült. 1968-ban a család Budakalászára költözött. 1972-ben elvégezte a vasúti tisztképzőt, előléptették felügyelőnek, majd főfelügyelőnek. 1979-ben vonult nyugdíjba.

Záhony 1956-ban alaposan kivette a magyar nép forradalmában és a szabadságharcában. Ez nyilvánvalóan összefügg a vasúti közlekedésben betöltött kiemelkedő jelentőségével. Az egész országban érezhető volt annak a hatása, hogy a vasutasok Szűcs állomásfőnök vezetésével 10 napig lehetetlenné tették a hadi erők és az utánpótlás vasúton történő szállítását. Szintén Szűcs Sándor okos és bátor tettének köszönhető, hogy a nemzetközi közvélemény az általa Ungvárról kicsempésztett börtönnyugta révén cáfolhatatlan bizonyítékhoz jutott arról, hogy a Szovjetunióba magyar forradalmárokat deportáltak.

A záhonyiak erejét a cselekvéshez nem a vasúti sínek és a talpfák adták, hanem az, hogy Szűcs Sándor mellett voltak olyan emberek, mint Pokol Zoltán, Kocsány Imre, Könczöl Ernő és társaik, akiket nemcsak az eszük, hanem a szívük is irányított, hogy minden tőlük telhetőt megtegyenek a magyar társadalom demokratizálásáért és a haza függetlenségéért. Őrizzük meg az emléküket, ápoljuk szellemiségüket, igyekezzünk példájukat követni. Mint ahogy fejet kell hajtunk azok előtt az áldozatok előtt is, akiket ártatlanul lemészároltak az orosz fegyverek.

⁵⁹ A budapesti Köztársaság téri pártház ostroma után pontosan 1 évre kiírt tárgyalási napon attól lehetett tartani, hogy példát statuálnak, elrettentő ítéletet hoznak a bíróságon.

Felhasznált irodalom

- Dikán, 1993. = Dikán Nóra: Az 1956-os forradalom utáni megtorlás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei dokumentumai. I/4. A kisvárdai járás. Nyíregyháza, 1993. 400 p.
- Fazekas, 1994 = Fazekas Árpád: Záhony hídjai – az állomásfőnök hadi tette. In: Uő: 1956 Szabolcs-Szatmárban a valóságban. Nyíregyháza, 1994. 46–53.
- Fazekas, 1994. b. = Fazekas Árpád: Akik a forradalmat csinálták. Szűcs Sándor – világhírű szabadságharcos. In: Uő: 1956 Szabolcs-Szatmárban a valóságban. Nyíregyháza, 1994. 73–75.
- Fazekas, 1997. = Fazekas Árpád: Börtönnyugta a talpbélésben. Szűcs Sándor Norvégiában ünnepelte 78. születésnapját. Kelet-Magyarország, 1997. december 4. 15.
- Fazekas 2001. = Fazekas Árpád: Szabolcsi menekültek az ENSZ-különbizottság tanúi. Kelet-Magyarország, 2001. január 11. 5.
- Fazekas, 2006. = Fegyveres harcok Szabolcs-Szatmár megyében. Vitéz Szűcs Sándor záhonyi haditette. In: Uő: Forradalom Szabolcs-Szatmárban. Nyíregyháza, 2006. 46–51.
- Fazekas, 2006. b. = Norvégiában meghalt vitéz Szűcs Sándor. In: Uő: Forradalom Szabolcs-Szatmárban. Nyíregyháza, 2006. 51–52.
- Filep, 1995. = Filep Tibor: A vasútért mindhalálig. Debrecen, 1995. 94 p.
- Gál, 2020. = „Feltettem a kezem, ő meg lőtt.” Veczán Zoltán beszélgetése Gál Andrással. Mandiner, 2020. okt. 22. 24–27.
- Harangi, 1989. = Harangi Sándor: Fehér zászló a záhonyi tüzérlaktanyán. <https://sites.google.com/site/mitcsinaltam56ban/home/02-memoarok-elemzesek/-tartsatok-ki-fiuk-es-enekeljetek/feher-zaszlo-a-zahonyi-tuezerlaktanyan> (Letöltés 2022. 02.28.)
- Harangi, 2006. = Kovács Ágnes: A halálozás oka baleset. Interjú Harangi Sándorral. https://www.familiamagazin.hu/cikk/2006.okt%C3%B3ber/a_halalozas_oka_baleset/2/#ide (Letöltés 2022. 02.28.)
- Juhani Nagy, 1999. = Akit a mozdony füstje elcsapott. [Szűcs Sándor emlékeit Juhani Nagy János jegyezte le.] 168 óra. 1999. 10. sz.
- Molnár, 2016. = Molnár István: Szovjet orvtámadás a záhonyi tüzérlaktanya ellen – 1956. Egy sorkatona személyes visszaemlékezése. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 2016. 4. sz. 24–34.
- Pokol, 1991. b. = Pokol Zoltán: November 4-e Záhonyban. In: 1956. Szerk. Szokolczai Attila. Budapest, 2006. 479–481. [Az interjút Valuch Tibor készítette 1991-ben.]
- Szűcs, 1992. = Szűcs Sándor: A záhonyi határállomás a forradalom napjaiban. In: Szemle. Válogatás a brüsszeli Nagy Imre Intézet folyóiratából. Szerk. Kozák Gyula. Budapest, 1992. 99–112. (Az írás először 1962-ben jelent meg.)
- Szűcs, 2006. = Szűcs Sándor: Forradalom a keleti végeken. Szűcs Sándor záhonyi állomásfőnök utolsó visszaemlékezése. <https://1956.mti.hu/pages/News.aspx?ID=151291> (Letöltés 2022. 02.28.)

Levéltári források

MNL SZSZBML, XXXV. 71. 1957. Bül. 269. = Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL SZSZBML), XXV. 71. Szabolcs-Szatmár Megyei Ügyészség (a továbbiakban XXV. 71.) 1957. Bül. 269. (Pokol Zoltán pere)

MNL SZSZBML, XXV. 71. 1957. Bül. 402. (Alvári Sándor pere)

MNL SZSZBML, XIV. 56. Fazekas Árpád orvos iratai

MNL SZSZBML, XXXI. 237. c. 2. (Záhonyi halotti anyakönyv, 1953–1980.)

Pokol, 1991. = Interjú Pokol Zoltánnal. Készítette Valuch Tibor 1991-ben. Veritas Oral History Archívum, leltári szám: 398.